

МЕТОДИ, ПРИЙОМИ Й ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В НАВЧАННІ СИНТАКСИСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У світі стрімкого поступу сучасного суспільства зміни стають новою нормою, а вимоги до освіти постійно переосмислюються. Сьогодні учні й учениці не просто здобувають знання, але й повинні розвивати в собі комплекс здібностей та якостей, які забезпечать їхню готовність до успішної соціалізації. Модернізація мовної освіти ґрунтується на компетентнісній парадигмі навчання, що передбачає інтеграцію теоретичних знань із практичними навичками. Концептуальна позиція зосереджує науковців на розробленні найбільш оптимального механізму, покликаного забезпечити реалізацію запланованого результату. Єдиною платформою для формування ключових компетентностей здобувачів насамперед є урок, продуктивність якого залежить від правильно обраного педагогом методичного інструментарію. На периферії лінгводидактичних інтересів нині залишається актуальним питання визначення ефективних способів взаємодії вчителя й учнів.

З оглядом на усталеність означеної концепції потребує дослідження формування математичної компетентності здобувачів як складника мовної особистості. Компетентнісне спрямування синтаксису української мови привертає увагу, оскільки орієнтоване на покращення пам'яті, уваги, логічного мислення; розвиток низки навичок, які сприяють повноцінному функціонуванню в соціумі. Метою статті є обґрунтування методичного потенціалу формування математичної компетентності здобувачів і здобувачок у процесі навчання синтаксису. Для реалізації окреслених завдань використовувалися загальнонаукові методи: емпіричні (спостереження за освітнім процесом, опис категорійних понять) та теоретичні (аналіз наукової думки, класифікація системи методів і прийомів навчання мови, синтез способів організованої діяльності вчителя й учнів під час уроку, узагальнення педагогічного досвіду).

У статті проаналізовано лінгводидактичні засади навчання мови, визначено сучасні методи й прийоми формування математичної компетентності (цілевизначення, мотивація, усний виклад учителем матеріалу, бесіда, спостереження за мовою, робота з підручником, метод вправ, рефлексія, контроль); виокремлено форми і засоби освітньої діяльності, спрямовані на досягнення високих результатів здобувачів, розвиток і вдосконалення важливо життєвих умінь. Дослідження є основою для розробки методики навчання синтаксису з метою формування математичної компетентності особистості, вагомим інструментом у подальшій педагогічній діяльності.

Ключові слова: компетентнісна парадигма, «математична компетентність», методи, прийоми, форми й засоби навчання синтаксису.

Сучасна освіта розглядає діяльність учителя й учня як взаємодію двох суб'єктів, спрямовану на гармонійний розвиток здібностей вихованців, виявлення їх обдарувань та формування життєво необхідних компетентностей. Відповідно, учитель під час планування уроків повинен володіти системою необхідних традиційних та інноваційних методів, прийомів, засобів навчання, бути педагогічно умотивованим для побудови роботи на співпраці. Розроблення лінгводидактичного потенціалу має широке академічне висвітлення. Для нашого дослідження актуальними є праці науковців (З. Бакум, О. Біляєв, Т. Гнаткович, О. Горошкіна, Т. Донченко, О. Караман, С. Караман, Л. Кожуховська, І. Кучеренко, О. Кучерук, Т. Кушнір, В. Мельничайко, С. Омельчук, М. Пентилюк, О. Потапенко, Л. Рожило, Т. Товкайло, Т. Чубань, М. Шкільник).

Метод навчання – це спосіб організації в межах уроку міжособистісної взаємодії суб'єктів навчально-пізнавального дискурсу, цілеспрямованих на досягнення сумісної мети і запланованого кінцевого результату. Аналіз методичної та дидактичної літератури показав, що донині не існує єдиної системи методів навчання, оскільки вчені розглядають об'єднану діяльність учителя та учнів із різних позицій (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікації методів навчання мови

Напрямок діяльності	Методи
Проблемно-пошукове навчання (М. Шкільник [15, с. 5])	– інформаційно-проблемний виклад; – проблемно-пошуковий; – дослідницький.
Проблемно-розвиваюче навчання (К. Плиско [12, с. 148])	– пояснювально-ілюстративні (словесні: бесіда, розповідь, робота з підручником; практичні: аналіз мовного матеріалу, видозміна мовного матеріалу, синтаксичне конструювання мовного матеріалу); – проблемно-пошукові (пояснювально-пошукові: організація міркування за допомогою плану і здійснення його, організація спостереження та аналізу мовного матеріалу і здійснення його, постановка та розв'язання проблемних завдань; спонукально-пошукові: організація дослідження мови творів різних стилів і здійснення його, робота над зв'язним викладом узагальненого і систематизованого граматичного матеріалу, робота над написанням творів з певним граматичним завданням).

Напрямок діяльності	Методи
Спосіб взаємодії вчителя й учнів на уроці (З. Бакум, О. Біляєв, О. Горюшкіна, С. Караман, М. Пентилюк [14, с. 65])	<ul style="list-style-type: none"> – усний виклад учителем матеріалу (розповідь, пояснення); – бесіда; – спостереження учнів над мовою; – робота з підручником; – метод вправ.
Спосіб взаємодії вчителя й учнів і рівень пізнавальної діяльності учнів (В. Мельничайко [9])	<ul style="list-style-type: none"> – методи опрацювання теоретичних питань (пояснення, пошукова бесіда, спостереження над мовою, самостійне опрацювання теми за підручником); – теоретико-практичні методи (мовний розбір, вправи, алгоритми розв'язування навчальних завдань).
Спосіб взаємодії вчителя й учнів і рівень пізнавальної діяльності учнів (В. Мельничайко, Л. Рожило [10])	<ul style="list-style-type: none"> – методи вивчення теоретичного матеріалу; – методи вироблення мовних умінь, де перевага надається зв'язному викладу вчителем (розповідь, пояснення, шкільна лекція); – бесіда; – робота з підручником; – спостереження й аналіз мовних явищ; – метод вправ; – програмоване навчання.
Когнітивна діяльність (О. Потапенко, Л. Кожуховська, Т. Товкайло, Т. Чубань [13, с. 255])	<ul style="list-style-type: none"> – метод емпатії (вживання); – смислового бачення; – символічного бачення; – евристичних запитань; – порівняння, конструювання понять і правил; – метод гіпотез; – придумування тощо.
Організація навчання здобувачів освіти (Т. Донченко [4, с. 3])	<ul style="list-style-type: none"> – організація вчителем цілеспрямованої діяльності учнів, спрямованої на сприймання та осмислення навчального матеріалу (учні отримують готові узагальнення в процесі викладу навчального матеріалу вчителем); – організація вчителем частково-пошукової діяльності учнів (евристична бесіда); – організація вчителем самостійного засвоєння учнями знань шляхом вивчення параграфа підручника; – організація вчителем самостійного осмислення учнями навчального матеріалу на основі цілеспрямованих спостережень учнів над мовою і мовленням; – організація вчителем відтворення учнями отриманих знань (відтворююча бесіда, зв'язне висловлювання учнів на лінгвістичну тему); – організація вчителем операційної діяльності учнів, спрямованої на застосування отриманих знань і формування навчально-мовних та правописних умінь і навичок; – організація вчителем процесів сприймання, відтворення й продукування учнями усного і писемного мовлення.
Компетентнісно-цільовий підхід (О. Кучерук [7, с. 156])	<ul style="list-style-type: none"> – методи формування мовної компетентності (змістове наповнення навчального матеріалу, базові завдання взаємодії вчителя й учня); – методи формування мовленнєвої текстової компетентності (в їх основі – види мовленнєвої діяльності); – методи формування комунікативної компетентності (вироблення вмінь і навичок ефективного спілкування в соціальних ситуаціях).
Організація, мета і компетентнісно-цільове призначення уроку (І. Кучеренко [6, с. 49])	<ul style="list-style-type: none"> – метод мотивації; – цілевизначення; – засвоєння знань, формування вмінь і навичок; – рефлексії; – контролю; – методи розвитку мовної, мовленнєвої, комунікативної компетентності.

Т. Гнаткович [3, с. 69], досліджуючи формування мовної компетентності учнів основної школи у процесі вивчення синтаксису української мови, послуговується такими методами: пояснювально-ілюстративним, інакше інформаційно-рецептивним, репродуктивним, доказовою розповіддю, репродуктивною бесідою та повідомленням, проблемним, дослідницьким, евристичним спостереженням, індуктивним, дедуктивним, методом рефлексії, інверсії, синектики, методом творчої реалізації, інтерактивними методами. Під час детального наукового розгляду експериментаторка використовує методи інтерактивного, індуктивного та дедуктивного викладу навчального матеріалу вчителем, метод інверсії (розвиток діалектики мислення учнів), синектики (пошук нових аналогій), рефлексії. Значний навчальний та корекційний потенціал надає методу програмованого навчання, або алгоритмізування, який забезпечує постійний зворотний зв'язок у процесі вивчення теоретичного матеріалу, його логічну послідовність, привчає учнів до самостійної роботи.

Т. Кушнір [8, с. 67] переконує, що важливу роль у процесі формування граматичної компетентності учнів 8–9 класів відіграють методи: 1) традиційні: бесіда, спостереження над мовою, робота з підручником, метод вправ, розповідь учителя; 2) нетрадиційні: дослідницькі, теоретичні, практичні, продуктивні, репродуктивні, пошукові, рефлексія.

Для поглибленого вивчення синтаксису української мови вагомість надають методу роботи з електронними носіями, методу лінгвістичної інтуїції, лінгвістичного програмування, адже комп'ютерно зорієнтовані засоби навчання сприяють розвитку пізнавальної, тренувальної та дослідницької діяльності здібного учня. Підкреслюють роль комп'ютерних технологій лінгводидакти З. Бакум, О. Горошкіна, О. Караман, С. Караман, М. Пентилюк, В. Тихоша та ін. [14]. Т. Ясак [16, с. 20] наголошує, що методика навчання синтаксису із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у 8–9 класах гімназій позитивно впливає на стимулювання в учнів активності в навчанні, оскільки комп'ютерні технології дають змогу істотно змінити способи керування навчальною діяльністю. Учні можуть самі обирати в комп'ютерній навчальній програмі потрібну їм форму роботи, наприклад, демонстрація способу виконання з докладними коментарями або вказівка щодо принципу розв'язання, спосіб викладу навчального матеріалу (розгорнутий чи стислий, з ілюстраціями чи без них і т. ін.).

З огляду на проведений аналіз можемо констатувати, що сучасні вчені для навчання конкретного розділу мови та формування певних умінь і навичок здобувачів намагаються дослідити такі методи, які враховували б особливості та властивості відповідного мовного явища. Тому з оперттям на зазначені методи для нашого дослідження обиратимемо найоптимальніші, адже нові ідеї в галузі освіти потрібно ревізувати через традиційні та інноваційні погляди. В. Мельничайко, М. Пентилюк, Л. Рожило [10, с. 109] підкреслюють, що вибір методу залежить насамперед від характеру мовного та мовленнєвого матеріалу, що пропонується для вивчення, його зв'язку з попереднім і наступним матеріалом, співвідношення елементів теоретичного та практичного характеру, його компетентнісного навчального потенціалу, рівня загального розвитку учнів та їхньої підготовки з предмета.

Основою для нашого дослідження з-поміж окреслених класифікацій методів навчання вважаємо за способом взаємодії вчителя й учнів. Переорієнтування освітньої системи на компетентнісне спрямування, яке зорієнтоване на результат – практичне застосування знань, умінь і навичок у життєвих ситуаціях, зосереджує нашу увагу на синтезуванні традиційних і сучасних методів: мотивація, цілевизначення, усний виклад матеріалу вчителем, бесіда, спостереження учнів над мовою, робота з підручником, метод вправ, рефлексія, контроль.

У процесі конструювання уроку методи реалізуються за допомогою різнотипних прийомів, дібраних відповідно до мети й цільових завдань. Прийом – складник методу навчання, тактичний вияв і засіб реалізації методу, конкретна дія вчителя й/або учня, що наближає їх до досягнення поставленої мети [6, 14, с. 48].

На підтримку педагогові І. Кучеренко [5, с. 409–422] представляє лінгводидактичний інструментарій сучасного уроку. Аналізуючи різні методи, намагається описати до них відповідні прийоми. Інтерактивний метод, що реалізовується такими прийомами: «Грунування» спрямований на пошук різнотипних зв'язків (семантичних, інформаційних, композиційних, структурних тощо) у тексті, висловлюванні, серед мовних одиниць; «Сенкан» передбачає складання п'ятирядкового вірша, що синтезує програмовий навчальний матеріал та коротко генералізує й описує тему та зміст уроку; «Мікрофон» дає змогу швидко активізувати мовленнєву діяльність учнів з метою миттєвого реагування на поставлені завдання (сформулювати, доповнити, проаналізувати, дібрати тощо); мозковий штурм передбачає спільне обговорення поставленої проблеми, пошук істини й аргументів. Креативні методи реалізуються за допомогою прийомів програмування, експерименту, дослідження, заміщення, синтезу, доповнення тощо. Методи мотивації як дидактична гра, комунікативна ситуація, проблемний, дослідний, креативні конкретизуються різними прийомами: обговорення епіграфа / гасла уроку, розкриття мовних понять у ребусах, малюнках, передбачення мовних явищ, мовленнєво-комунікативних дій, уявлення комунікативних процесів, прочитання лінгвістичної казки, ігрова діяльність, «навмисна помилка», «лінія горизонту» (підведення до уявної межі майбутньої самостійної діяльності), комунікативної ситуації проблемного, пошукового, дослідного характеру, приклад з життєвого досвіду або художньої літератури, краєзнавча інформація, демонстрація мовленнєвих зразків та ін.

Реалізація методів формування математичної компетентності під час навчання синтаксису досягається через застосування необхідних прийомів, що утворюють цілісну систему (табл. 2).

Задля практичного опанування синтаксисом української мови та видами мовленнєвої діяльності загалом і ефективності формування математичної компетентності зокрема, вважаємо, доречно використовувати такі специфічні прийоми: поширення складних речень відокремленими членами, вставними конструкціями, звертаннями; заміна одних синтаксичних конструкцій іншими; редагування складних речень; моделювання схем речень (зокрема на основі самостійно складених речень); синтаксичний аналіз складних речень; синтаксично-стилістичний аналіз складних речень (тексту); пунктуаційний аналіз складних речень; спостереження над інтонуванням у різних видах складних речень; перебудова синтаксичних конструкцій; компонування складних синтаксичних конструкцій за схемами; конструювання простих речень у складні різних видів складних; повний або частковий синтаксичний розбір складного речення (тексту); синтаксичний

розбір складних речень із використанням алгоритму; синтаксичний аналіз складних речень за допомогою комутативної діаграми тощо.

Таблиця 2

Система методів і прийомів навчання синтаксису української мови в процесі формування математичної компетентності здобувачів базової середньої освіти

Методи навчання за способом взаємодії вчителя й учнів	Прийоми
Цілевизначення	Формулювання або опис теми та цілей уроку (зокрема на основі комунікативної ситуації), планування.
Мотивація	Обговорення епіграфа уроку; комунікативна ситуація проблемного, пошукового, дослідного характеру; навмисна помилка; передбачення мовних явищ; приклад із життєвого досвіду, творів художньої літератури; ігрова діяльність.
Усний виклад учителем матеріалу (розповідь, пояснення) індуктивний, дедуктивний, аналогії, концентричний, поетапний	Нагадування й виклад основної інформації; ознайомлення з новими навчальним матеріалом, зв'язок із попередніми знаннями; інтерпретація почутої інформації; складання плану почутого; висловлення припущень за змістом почутого; виокремлення ключових слів.
Бесіда	Спільне обговорення та обґрунтування проблеми; обмін думками; діалогівання; формулювання висновків.
Спостереження за мовою	Виявлення проблеми; лінгвістичне передбачення; формулювання уточнювальних запитань; обговорення та аналіз мовних явищ; спостереження та засвоєння мовних фактів.
Робота з підручником	Інтерпретування інформації різними способами (схема, модель, таблиця тощо); виявлення спільних і відмінних особливостей мовних явищ; створення алгоритмів, хмари слів; інсерт (читання з маркуванням).
Метод вправ (експеримент, дослідження, проблемний, інтерактивні, розвивальні, аналогія, лінгвістична дискусія, мовленнєво-комунікативні тощо)	Пошук смислових зв'язків; установлення логічних зв'язків між частинами складного речення; порівняння та аналіз зв'язків між різними видами складних речень; доповнення складного речення іншою частиною; доповнення тексту висновком або реченням, створення власного висловлювання; формулювання гіпотез; аргументоване обґрунтування думки; обмін думками; побудова висловлення в логічній послідовності (зокрема за алгоритмом); зрупування складних речень за певною властивістю.
Рефлексія	Реагування на поставлені запитання, самооцінка результатів діяльності, самоаналіз, порівняння та критичний аналіз діяльності іншого суб'єкта взаємодії, критичне ставлення до власних та чужих результатів діяльності.
Контроль	Кластер, тестування, проєкт, «Групування», «Хмара слів», взаємоперевірка, створення текстів різних жанрів і стилів.

Лінгводидактичні основи формування математичної компетентності учнів базової школи охоплюють не лише методи і прийоми навчання, а й форми, серед яких основною організаційною діяльністю, що ґрунтується на взаємодії вчителя й учнів, у закладі загальної освіти сучасні методисти визначають урок. Змістовно засади сучасного уроку розробив О. Біляєв [2]. К. Плиско [12, с. 204] теоретично намагається вдосконалити систему уроку, схвалюючи своєрідну синтетичну побудову: оволодіння дітьми загальними принципами і закономірностями, узагальненими поняттями, розвитку їх активності й самостійності. Для таких уроків, вважає мовознавиця, характерний взаємозв'язок ланок засвоєння, у результаті чого здійснюється синтез повторення і контроль раніше опрацьованого з вивченням нового матеріалу, з вивченням нового – застосування й закріплення на практиці. На думку С. Омельчука [11, с. 52], урок регламентує довершений обсяг навчального матеріалу для засвоєння його учнями.

Проведення уроку передбачає застосування відповідних форм навчальної роботи учнів, кожна з яких має відповідну методику організації. Успішними формами організації навчальної та активізації пізнавальної діяльності на уроках мови під час утилітарного оволодіння синтаксичним матеріалом визначаємо колективну, роботу в групах, індивідуальну, фронтальну.

Зазначимо, що ефективність використання методів та прийомів у процесі навчання синтаксису складного речення залежить від раціонального вибору засобів. Нам імпонує перелік дидактичних засобів, які подає О. Кучерук [7, с. 292]. Необхідними для шкільної практики мовної освіти дослідниця виокремлює такі: а) візуальні, або зорові (друковані, технічні) – шкільні підручники, навчальні посібники, словники (на паперових носіях, в електронному варіанті), книга для вчителя з методичними рекомендаціями до уроків, робочі зошити для учнів, довідники; збірники вправ, диктантів, переказів; тематичні тексти й методичні коментарі до них, стенд-повідомлення (змінні настінні матеріали в кабінеті української мови); репродукції картин, малюнки; тематичні таблиці, схеми, опорні конспекти; навчальні завдання; тематика й моделі учнівських рефератів, творчих, дослідницьких проєктів; зразки ділових паперів; матеріали для самоконтролю; письмові

завдання для контрольних робіт, електронні тести; мультимедійне обладнання (проектори, дошки), мережа «Інтернет»; б) аудіальні, або слухові – магнітофон з аудіозаписами, диктофон, музичні інструменти; в) аудіовізуальні – телевізор; комп'ютерна техніка, комп'ютерні програми навчального (тренувального, ігрового) призначення, озвучені відеофільми тощо.

Ураховуючи умови навчання та реальне забезпечення закладів, вважаємо, що для формування математичної компетентності учнів у процесі навчання синтаксису української мови вчителів важливо використовувати такі засоби: підручник (глибоке осмислення навчального матеріалу), таблиці (розкривають певну граматичну, пунктуаційну закономірності, демонструють своєрідну модель правила, поняття; створюють умови для кращого усвідомлення синтаксичної теорії, систематизації знань, умінь і навичок), схеми (ілюструють конструкції різних видів складних речень, їх пунктуацію; допомагають розв'язувати проблемну ситуацію у співвідношенні конкретного й абстрактного; підвищують ефективність закріплення матеріалу; сприяють усвідомленню будови складного речення, особливостей уживання розділових знаків, розвитку мовлення; формують навички виразного читання), методичний і дидактичний матеріал (доповнюють та розширюють можливості педагога; створюють оптимальні умови для попередження можливих мовних і мовленнєвих помилок учнів; підвищують активність здобувачів і міцність засвоєння ними синтаксису складного речення; активізують здатність вихованців самостійно мислити й діяти; формують навички побудови складних речень, усвідомлення їх смислової і граматичної специфіки як основи розвитку зв'язного усного і писемного мовлення); посібник (створює взаємозв'язок між учителем й учнями на засадах різних підходів; розкриває теоретико-практичні дослідження проблемної ситуації, уможливує атмосферу пошукової діяльності), тексти (сприяють виробленню умінь і навичок аналізу цілісного тексту, усвідомленню функціонування синтаксичних конструкцій у різних стилях мови; розвивають зв'язне мовлення, збагачують словниковий запас), індивідуальні картки (розвивають логічне мислення, самостійність у прийнятті рішень, виховують самоорганізацію й самоаналіз), електронні посібники (стимулюють інтерес учнів), словники (формують навички швидкості, сконцентрованої уваги), вправи (сприяють мовленнєвому розвитку, пізнавальній активності й самостійності під час пошукової діяльності, стимулюють мислення й творчу уяву), мультимедійне обладнання (слугують кращому розумінню й запам'ятовуванню інформації), мережу «Інтернет» (ознайомлення з достатнім обсягом конкретного матеріалу; підготовка до сприймання навчальних понять, правил; сприяння пошуковій діяльності, умінню логічно мислити; допомога в проявленні ініціативності, бажання пізнавати різні види складних речень, креативності в навчальній діяльності; виховання дипломатичності) тощо. Активне використання учнями мережі «Інтернет», на думку З. Бакум [1, с. 227], організовує пошуково-дослідницьку діяльність, що активізує такі функції дослідницької діяльності, як пошук інформації, акумулювання творчих ідей, синтез результатів, їх оформлення тощо.

Висновки. З опералям на наукові розвідки та педагогічний досвід обґрунтовано лінгводидактичні засади формування математичної компетентності здобувачів і здобувачок базової середньої освіти. Від розуміння вчителем сутності підходів, принципів, методів, їх структури й особливостей, уміння правильного застосування та поєднання прийомів на уроці залежить ефективність результату впровадженної концепції в освіті. Система пропонованого потенціалу сполучає теоретичне мислення й практичну діяльність дітей, враховує зовнішні (організація й самоорганізація; керування й контроль тощо) і внутрішні (логіка мислинневої діяльності; стимулювання, мотивація й цілеспрямованість; рівні пізнавальної діяльності) сторони навчання. Переконані, що саме такий комплекс уможливує освітні й особистісні потреби кожного здобувача, є засобом реалізації його індивідуального творчого потенціалу, підґрунтям ефективного формування математичної компетентності учнів і учениць базової школи в процесі навчання синтаксису української мови.

Використана література:

1. Бакум З. П. Теоретико методологічні засади навчання фонетики української мови в гімназії : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02. Київ – Кривий Ріг, 2009. 447 с.
2. Біляев О. М. Сучасний урок української мови. Київ : Радянська школа, 1981. 176 с.
3. Гнаткович Т. Д. Формування мовної компетентності учнів основної школи у процесі вивчення синтаксису української мови : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Харків, 2011. 318 с.
4. Донченко Т. К. До проблеми методів навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. Київ, 2005. № 7. С. 2–5.
5. Кучеренко І. А. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02. Херсон, 2015. 560 с.
6. Кучеренко І. А., Пентилюк М. І. Теорія і технологія сучасного уроку української мови : навч.-метод. посіб.; МОН України, Херсонський державний університет. Херсон : Айлант, 2022. 352 с.
7. Кучерук О. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 420 с.
8. Кушнір Т.І. Формування граматичної компетентності учнів 8–9 класів у процесі вивчення синтаксису : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 294 с.
9. Мельничайко В. Я. Лінгвістичні основи викладання української мови в школі. Київ : Наукова думка, 1981. 123 с.
10. Мельничайко В. Я., Пентилюк М. І., Рожило Л. П. Удосконалення змісту і методів навчання української мови. Київ : Радянська школа. 1982. 216 с.

11. Омельчук С. А. Формування мовленнєво-комунікативних умінь учнів основної школи на завершальному етапі вивчення синтаксису : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Херсон, 2003. 229 с.
12. Плиско К. М. Принципи, методи і форми навчання української мови : Теоретичний аспект / К. М. Плиско. Харків : Основа, 1995. 240 с.
13. Потапенко О. І., Кожуховська Л. П., Товкайло Т. І., Чубань Т. В. Лінгводидактика (курс лекцій) : навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ : Міленіум, 2005. 402 с.
14. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс : посібник для студентів пед. університетів / колектив авторів за редакцією М. І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2011. 366 с.
15. Шкільник М. М. Проблемний підхід до вивчення частин мови : посібник для вчителів. Київ : Радянська школа, 1986. 136 с.
16. Ясак Т. М. Методика навчання синтаксису із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у 8–9 класах гімназій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2011. 136 с.

References:

1. Bakum Z. P. (2009) Teoretyko metodolohichni zasady navchannia fonetyky ukrainskoi movy v himnazii : dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.02 [Theoretical and methodological principles of teaching the phonetics of the Ukrainian language in gymnasium : diss. ... doctor of ped. sciences : 13.00.02]. Kyiv – Kryvyi Rih, 447 s. [in Ukrainian]
2. Biliaiev O. M. (1981) Suchasnyi urok ukrainskoi movy [A modern lesson of the Ukrainian language]. Kyiv : Radianska shkola. 176 s. [in Ukrainian]
3. Hnatkovich T. D. (2011) Formuvannia movnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi shkoly u protsesi vyvchennia syntaksysu ukrainskoi movy : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 [Formation of language competence of primary school students in the process of studying the syntax of the Ukrainian language : diss. ... candidate of ped. sciences : 13.00.02]. Kharkiv. 318 s. [in Ukrainian]
4. Donchenko T. K. (2005) Do problemy metodiv navchannia ukrainskoi movy [To the problem of methods of teaching the Ukrainian language]. Ukrainska mova i literatura v shkoli. Kyiv. № 7. S. 2–5. [in Ukrainian]
5. Kucherenko I. A. (2015) Teoretychni i metodychni zasady suchasnoho uroku ukrainskoi movy v osnovnii shkoli : dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.02 [Theoretical and methodical principles of the modern lesson of the Ukrainian language in primary school : diss. ... doctor of ped. sciences : 13.00.02]. Kherson. 560 s. [in Ukrainian]
6. Kucherenko I. A., Pentyliuk M. I. (2022) Teoriia i tekhnolohiia suchasnoho uroku ukrainskoi movy : navch.-metod. posib.; MON Ukrainy, Khersonskiy derzhavnyi universytet [Theory and technology of the modern lesson of the Ukrainian language : teaching method. manual; MES of Ukraine, Kherson State University]. Kherson : Ailant. 352 s. [in Ukrainian]
7. Kucheruk O. (2011) Systema metodiv navchannia ukrainskoi movy v osnovnii shkoli : teoriia i praktyka : monohrafiia [The system of methods of teaching the Ukrainian language in primary school : theory and practice : monograph]. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. 420 s. [in Ukrainian]
8. Kushnir T. I. (2016) Formuvannia hramatychnoi kompetentnosti uchniv 8–9 klasiv u protsesi vyvchennia syntaksysu : dys. na здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 [Formation of grammatical competence of 8–9 grade students in the process of studying syntax : diss. ... candidate of ped. sciences : 13.00.02]. Kyiv. 294 s. [in Ukrainian]
9. Melnychaiko V. Ia. (1981) Lihvistychni osnovy vykladannia ukrainskoi movy v shkoli [Linguistic foundations of teaching the Ukrainian language at school]. Kyiv : Naukova dumka. 123 s. [in Ukrainian]
10. Melnychaiko V.Ia., Pentyliuk M.I., Rozhylo L.P. (1982) Udoshkonalennia zmistu i metodiv navchannia ukrainskoi movy [Improving the content and methods of teaching the Ukrainian language]. Kyiv : Radianska shkola. 216 s. [in Ukrainian]
11. Omelchuk S. A. (2003) Formuvannia movlennievo-komunikatyvnykh umin uchniv osnovnoi shkoly na zavershalnomu etapi vyvchennia syntaksysu : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 [Formation of speech and communication skills of primary school students at the final stage of studying syntax : diss. ... candidate of ped. sciences : 13.00.02]. Kherson 229 s. [in Ukrainian]
12. Plysko K. M. Pryntsypp, metody i formy navchannia ukrainskoi movy : Teoretychnyi aspekt / K.M. Plysko (1995) [Principles, methods and forms of teaching the Ukrainian language : Theoretical aspect / K.M. Plysko]. Kharkiv : Osнова. 240 s. [in Ukrainian]
13. Potapenko O. I., Kozhukhovska L. P., Tovkailo T. I., Chuban T. V. (2005) Lihvodydaktyka (kurs lektsii) : navchalnyi posibnyk dlia studentiv filolohichnykh spetsialnostei vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Linguistics (course of lectures): study guide for students of philology majors of higher educational institutions]. Kyiv : Milenium. 402 s. [in Ukrainian]
14. Praktykum z metodyky navchannia ukrainskoi movy v zahalnoosvitnikh zakladakh: modulnyi kurs : posibnyk dlia studentiv ped. universytetiv / kolektyv avtoriv za redaktsiieiu M.I. Pentyliuk (2011) [Workshop on methods of teaching the Ukrainian language in secondary schools: modular course : manual for students of ped. universities / team of authors edited by M.I. Pentyliuk]. Kyiv : Lenvit. 366 s. [in Ukrainian]
15. Shkilnyk M. M. (1986) Problemnii pidkhid do vyvchennia chastyn movy : posibnyk dlia vchyteliv [A problem-based approach to learning parts of speech : a guide for teachers]. Kyiv : «Radianska shkola». 136 s. [in Ukrainian]
16. Yasak T.M. (2011) Metodyka navchannia syntaksysu iz zastosuvanniam informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u 8–9 klasakh himnazii : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 [Methodology of teaching syntax with the use of information and communication technologies in 8–9 grades of gymnasiums : diss. ... candidate of ped. sciences : 13.00.02]. Kyiv. 136 s. [in Ukrainian]

Artemenko L. Methods, techniques and means of forming the mathematical competence of students in learning the syntax of the Ukrainian language

In the fast-paced world of modern society, change is becoming the new norm, and the requirements for education are constantly being rethought. Today, students do not just acquire knowledge, but must also develop a set of abilities and qualities that will ensure their readiness for successful socialization. The modernization of language education is based on the competence paradigm of learning, which involves the integration of theoretical knowledge with practical skills. The conceptual position focuses scientists on the development of the most optimal mechanism designed to ensure the realization of the planned result. The only platform for the formation of the key competences of the learners is primarily the lesson, the performance of which depends on the methodical tools correctly chosen by the teacher. On the periphery of linguistic

didactic interests, the question of determining effective methods of interaction between the teacher and students remains relevant today.

Based on the establishment of the above-mentioned concept, it is necessary to study the formation of mathematical competence of students as a component of linguistic personality. Competence orientation of the syntax of the Ukrainian language attracts attention because it is aimed at improving memory, attention, and logical thinking; development of a number of skills that contribute to full functioning in society. The purpose of the article is to substantiate the methodological potential of forming the mathematical competence of male and female students in the process of teaching syntax. To implement the outlined tasks, general scientific methods were used: empirical (observation of the educational process, description of categorical concepts) and theoretical (analysis of scientific opinion, classification of the system of methods and techniques of language learning, synthesis of methods of organized activity of the teacher and students during the lesson, generalization of pedagogical experience).

The article analyzes the linguistic and didactic principles of language learning, defines modern methods and methods of forming mathematical competence (goal determination, motivation, oral presentation of the material by the teacher, conversation, observation of the language, work with the textbook, exercise method, reflection, control); forms and means of educational activity aimed at achieving high results of students, development and improvement of important life skills are singled out. The research is the basis for the development of syntax teaching methods for the purpose of forming the mathematical competence of the individual, a valuable tool in further pedagogical activities.

Key words: competence paradigm, «mathematical competence», methods, techniques, forms and means of teaching syntax.

УДК 796.012.61:796.012.1:616.248-057.875(045)

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.95.02>

Бабенко К. К., Афанасьєв С. М.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ХВОРИХ НА БРОНХІАЛЬНУ АСТМУ, З ФІЗИЧНИМ РОЗВИТКОМ

Проблема збереження здоров'я студентів залишається актуальною, адже за даними науковців здоров'я студентів не покращується, а від курсу до курсу погіршується. Наслідками тенденції погіршення є зменшення частини працездатного населення країни. Студенти стикаються з інтенсифікацією навчальної діяльності, впровадженням інноваційних технологій, що підвищують вимоги до стану здоров'я та сприяють його погіршенню з прогресуванням патологічних станів та, відповідно, погіршенню якості життя. Аналіз показників захворюваності студентської молоді свідчать про зростання хвороб дихальних шляхів та алергічних захворювань, основним представником яких є бронхіальна астма.

Мета дослідження: вивчити взаємозв'язок рівня фізичної активності студентів закладів вищої освіти, хворих на бронхіальну астму з фізичним розвитком. Методи дослідження: антропометричні методи включали визначення маси тіла і зросту хворих, окружність талії і стегон.

Згідно з метою обстежено 61 студент I курсу, хворий на бронхіальну астму, у віці ($17,8 \pm 0,78$) років. Серед обстежених переважали дівчата: 60,7 %. Тривалість захворювання складала від 2 до 7 ($4,4 \pm 0,2$) років. Серед обстежених студентів, хворих на бронхіальну астму, фізична активність нормального та високого рівня спостерігалися майже однаково часто, однак, частота виявлення студентів з низькою фізичною активністю перевищувала в 1,7 рази кількості студентів з високою фізичною активністю. Маса тіла студентів перевищувала норму у 70,2 % дівчат та 66,7 % юнаків. За індексом маси тіла у дівчат і у юнаків переважала надлишкова маса тіла, а у чверті студентів спостерігалася ожиріння I ступеня. Збільшення індексу маси тіла сприяло зменшенню фізичної активності.

Подальші дослідження присвячені стану функції зовнішнього дихання студентів закладів вищої освіти, хворих на бронхіальну астму.

Ключові слова: фізичне виховання, студенти, фізичний розвиток, порушення стану здоров'я.

Актуальність теми. Навчальна діяльність висуває високі вимоги до стану здоров'я студентів та їх фізичної працездатності. Тривалі стресові ситуації є основою надлишкового напруження компенсаторних систем організму, наслідками несприятливого перебігу адаптаційних процесів є «зриви адаптації» та розвиток дезадаптаційного синдрому і формування багатьох хронічних захворювань та погіршення якості життя (ЯЖ) [8; 11; 14; 15].

Наслідками негативних тенденцій у стані здоров'я молоді є зменшення частини працездатного населення країни [5].

Аналіз сучасної наукової літератури, присвяченої проблемі здоров'я студентів, свідчить, що здоров'я студентів не покращується, а від курсу до курсу погіршується [1; 3; 4; 6].

Результати досліджень вітчизняних вчених Я. В. Курко з співавторами свідчать про погіршення рівня ЯЖ, особливо у студентів першого та другого курсів [8]. Дослідниками встановлена пряма залежність між рівнем рухової активності студентів, позитивним ставленням до якості свого життя і наявністю шкідливих звичок, надмірними психічними навантаженнями на організм [8]. Науковці висловлюють думку, що в основі